

R. Blijstra

DE VUURPROEF

(fragment)

Als lange grijze rupsen kropen de legerreinen langs de plotseling veel te nauwe wegen voort om zoo spoedig mogelijk de onzichtbare schutting te bereiken, die hen tegen zou houden: het front. Vrouwen en kinderen, die de verandering in den gemoedstoestand der mannen slechts half schenen te begrijpen, telden het aantal kanonnen, dat hun huizen voorbijreed en voelden zich gerustgesteld. Zij keken met ontzag naar de hoogere officieren, die anders bijna geheel vergeten en soms veracht, nu het land regeerden omdat ze het zouden redden. Vooral in de kleine steden, die een dubbele bevolking gingen herbergen, groeide het vertrouwen in de macht van het leger. De democratische kranten zwegen of waren gedwongen te constateeren, dat deze bepaalde oorlog niet onmenschelijk maar rechtvaardig was om hunne abonné's niet te verliezen. Na de eerste bestorming der winkels en het gedrang naar de treinen om de eigen woonplaatsen te bereiken, die ineens zoo dierbaar waren geworden, was de rust hersteld. Men had immers machtige bondgenooten en gebrek aan vertrouwen stond gelijk met een nederlaag, dat voelde een ieder als bij intuïtie. Het geheele land richtte den blik naar het Zuiden, naar den vijand, voorheen een naburige staat met steden, rivieren, menschen, thans het onbekende. De oorlog had zich zoo snel gerealiseerd, dat de drie vrienden elkaar niet meer hadden kunnen spreken.

'Oorlog is niet hetzelfde als vrede,' dacht Frederik, toen hij eindelijk an eenige dagen van vermoeiende marschen tot rust kwam op de kamer, die hem was toegewezen. Voor zoo'n banale uitspraak haalde je je schouders op als je twintig, misschien zelfs als je ouder was, maar dan alleen in vreedestijd. Het is zoo eenvoudig, zoo natuurlijk, dat oorlog niet hetzelfde is als vrede, iedereen begrijpt je onmiddellijk en de helft van je kennissen zou er toch vroeger om geglimlacht hebben, wanneer je zooiets in vollen ernst bij een kopje thee verkondigde. Maar nu, nu kon je het zeggen tegen menschen, waar je tegen op zag, of liever die je als je gelijken beschouwde, maar wier critiek of sarcasme je vreesde of niet graag hoorde, omdat het onaangenaam was en goedkoop en omdat ze zich op deze wijze een air van superioriteit gaven en omdat ze gelijk hadden, wanneer je zooiets zei als de kapper, wanneer hij vertelde, dat het niet zoo erg mooi weer was vandaag. Frederik herinnerde zich hoe hij eens in een café terechtgekomen was en daar een ouden schoolvriend had aangetroffen, die langza-

merhand afgezakt was tot kantoorbediende en zich nergens om bekommerde. Frederik had zich bij hem verveld, totdat zijn metgezel de opmerking maakte, dat er eigenlijk heel weinig temperamentvolle of wel lustige vrouwen in Holland waren. 'We zijn in een klein land, zelf klein, onze vrouwen klein; ik bedoel niet de romantiek, de Carmen of de fatale vrouw. Maar de vrouwen hebben hier zoo zelden allure, ze zijn hier verder nooit eens een dier, het aangename, soepele of voor mijn part eenvoudige dier en ook nooit een pop, een mooi aangekleede of zich goed bewegende pop. Ze zijn hier steeds een mensch met een 'ziel'. Over mijn idealen praat ik dan nog niet eens. Voor ons rest alleen de drank.' Hierbij had hij een grooten slok genomen. Frederik had hem verwonderd aangekeken, hij begreep niet dat zoo'n man dezelfde gedachten kon hebben als hij, hoewel hij nog steeds hoopte het zonder drank te kunnen doen, hetgeen hem tot nu toe goed gelukt was, aangezien hij geen drank lustte.

Met de uitspraak: 'oorlog is niet hetzelfde als vrede' achter je kon je met iedereen een gesprek gaan voeren, evenals vroeger over de vrouwen. Alle rechtopgezette dominosteenen, die vroeger wezenloos door elkaar schoven zonder enig contact, zonder richting, zonder dat er vonken oversprongen, waren plotseling met de witte zijden naar een kant gekeerd. De primitieve natuurstaat kwam terug; één gemeenschap: het leger, één wil: de overwinning. Je kunt er om lachen of niet. Drie dagen had het geduurd voor Frederik zich er op betrapte, dat hij steeds de overwinning van zijn land wilde en zich één voelde met de anderen. Daarna was hij pas weer mensch geworden, een geresigneerd mensch weliswaar, die zou handelen omdat het nu eenmaal zoo moest maar die voorloopig van het zinlooze zijner handelingen overtuigd was. Maurits en Armand hadden gelijk gehad. Zij waren verdwenen, opgenomen, weggedreven met al hun individualiteit, evenals hij. Oorlog is niet hetzelfde als vrede. Toch eigenaardig, dat hij dit zoo plastisch voor zich zag, dat hij het uit moest spreken. Evenals die spreekwoorden, hij gebruikte vaak bij zichzelf oude afgezaagde spreekwoorden als eindconclusie voor zijn diepste gedachten, in het geheim, niemand mocht weten, dat hij zulke banale zegswijzen gebruikte. Melusa zei eens: 'Alle Schuld rächt sich auf Erden.' In een overmoedige bui had hij haar bespot om die aanhalingen. 'Dat is langzamerhand even gewoontjes als 'Boontje komt om zijn loontje', ' had hij gezegd en hij voelde zich of hij Goethe verslagen had. De banale waarheid was waar, al klonk het zonderling. Waar een wil is, is een weg; die het groote niet eert is het kleine niet weerd; wie hoog klimt, zal laag vallen. Alles zoo waar, dat men het niet tegen kan spreken, alleen maar zoo afgesleten, dat men zich schaamt het uit te spreken. Maar de oorlog, die niet gelijk is aan den vrede, bleef een grijpbaar verschijnsel, als men het zoo ten minste uit mocht drukken.

Frederik keek de kamer rond; het was een van die rustige vertrekken, die men aantreft in de huizen van gegoede burgers op het platteland. Voor een stadsmensch was het bijna ongelooflijk, dat zoiets nog bestond. Hij persoonlijk kende zulke sofa's van roode pluche en die étagères met porselein alleen in den versleten of stoffigen toestand van huurkamers in de stad. Hier was alles netjes onderhouden, in een theetafel met gebogen glas en pooten, die met houten klauwen het vloerkleed schenen te grijpen stonden zelfs echt Chineesche kopjes. De familieportretten hingen in ovale zwarte lijsten aan den wand. En vanuit de kamer zag hij een gracht, waarvan hij het gevoel had er over heen te kunnen springen evenals tien jaar geleden toen hij als H.B.S.er in zijn geboortestad was gekomen na een afwezigheid van vijf jaren. Hoe lang was dat niet, van je twaalfde tot je zeventiende! Hij had zijn oude schoolkameraden opgezocht en degene, die hij vroeger bewonderd had om hun goede uitspraak hadden nu een accent dat hij niet meer kon nabootsen al deed hij er ook moeite voor, teneinde een gemoedelijken toon te kunnen treffen. Zij gingen allen naar café's en dronken bier onder het biljarten, een spel waarvoor Frederik destijds een groote minachting koesterde.

In een boekhandel had hij de brochure van een bekend psycholoog tegen uitverkoopsprijs zien liggen en hij was naar binnen gegaan om er een paar te koopen. De man had hem met een blik van verstandhouding aangekeken en gezegd, dat het heel aardige lectuur was. Daarna was hij naar achteren gegaan en had Frederik een paar pornographische boeken getoond, waarvan deze drie bladzijden gelezen had en die hij daarna met een hoogrood gezicht van schaamte had neergelegd. Later had hij hierom gelachen, maar hij was toen immers pas zeventien. Hij vroeg den boekhandelaar naar den prijs, die buitengewoon hoog was en toen hij zijn verwondering er over te kennen gaf, dat dergelijke lectuur in dit rustige plattelandsstadje gekocht werd en dat men daar zooveel geld voor over had, zei de ander: 'Wat wil U, mijnheer, de menschen hebben hier niets anders om zich mee te verstrooien.' Hij had zijn vrienden de volgens hem zoo philosophische opmerking met enthousiasme verteld, maar zij schenen er weinig belang in te stellen. Frederik zelf was op dat oogenblik blij in een groote stad te wonen en hij gevoelde iets van de minachting van den stedeling, waarvan hij op dat moment een typische vertegenwoordiger was, voor het platteland. Op lateren leeftijd begreep hij, dat de hoofdstad van het land slechts een klein trapje hooger stond dan het kleine provinciestadje, het essentieel verschil verminderde tot een graduëel verschil. Vele van zijn vrienden begonnen op hun drieëntwintigsten jaar (dus zes jaar later dan de plattelandsbewoners) om hem heen te veranderen en bekenden, dat ze verdooving moesten zoeken, zoo nu en dan in den drank. En ten slotte was hij theoretisch tot de conclusie gekomen,

dat ze gelijk moesten hebben, hoewel hijzelf met een zekere trots volhield, dat hij het nog niet noodig had.

Als hij hier uit het raam keek, zag hij ook dezelfde gele steentjes van zijn geboorteplaats en ook hier was voor de huizen geschrobd, zoodat daar de kleur veel lichter was dan op andere plekken. Men zegt, dat in toestanden van nood de menschen aan hun jeugd terugdenken en nagaan of ze in de loop van hun leven genoeg gezondigd hebben om den dood te verdienen. Een sentimenteele revue van gebeurtenissen trekt hun voorbij. Als jongen had hij eens gestolen, geld, uit den vestzak van zijn vader, die 's morgens wel eens lang sliep. Hij verbeeldde zich nu, dat hij het gedaan had uit wraak, want hij had datgene, wat hij er voor kocht wel eens in het water gegooid. En eens had hij op een logeerp partij bij zijn oom naar zijn moeder verlangd, die op reis was. Toen men hem belette te vertrekken had hij stilletjes met een scherp steen de deuren en ramen bekrast, maar kon hij deze jeugdige uitpattingen wel tot de zonden rekenen? Hij had een tijdlang gemeend, dat er zeker niets van hem terecht zou komen, omdat zijn ouders hem dit suggereerden. 'Het is eigenaardig,' dacht hij, 'dat zelfs een mensch als ik niet ontsnapt aan de conventie van het oogenblik.' Met Oudejaar denkt men aan de vroegere, die wij beleefd hebben en berekenen we of we voor- of achteruit gegaan zijn. We maken dan de fout, dat we de verloren illusies niet van het eindcijfer aftrekken. In verre landen denkt men aan zijn geboortestad of de stad waar men een groot gedeelte van zijn jeugd heeft doorgebracht, op oogenblikken als deze denkt men aan vrouw en kind of aan moeder, maar hij dacht liever niet aan zijn ouders en herinnerde zich zijn troostelooze jeugd. Het leven van vroeger greep dus nog steeds vooruit, hij bevond zich nog bij alles wat achter hem lag, terwijl hij toch zeker geen reden had het onbekende te vreezen, dat aan den anderen kant van de stad op hem lag te wachten? Hij stelde zich voor, dat zich daar een uitgestrekte woestijn bevond en dat hij daar zou vechten in de loopgraven. Tusschen en achter die loopgraven bevonden zich ronde ijzeren gaten, die dood en verderf uitbrachten. Dat braken van dood en verderf moest toch wel romantisch zijn, hoewel hij persoonlijk bij het afschieten van kanon of geweer een meer exact gevoel had en eerder een vage bewondering had voor het menschelijk vernuft dat een voorwerp kon construeeren, waarbij men hier slechts een stuk ijzer behoefde aan te raken om op een grooten afstand een kegeltje te doen vallen. Voor den vijand was hij natuurlijk een kegeltje. Bij het bestudeeren van de kaart, had hij gezien dat achter dit stadje geen woestijn kwam, maar gewoon weideland en later bosch. In een bosch zou hij zeker bang zijn, achter elken boom stond natuurlijk een vijand, een bosch was zeker het verraderlijkste wat er bestond in een oorlog. Hij hoopte, dat men hem daar niet naar toe zou sturen.